

STM 1923

Från Mazerska kvartettsällskapets förhistoria

Av E. S.

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

FRÅN MAZERSKA KVARTETTSÄLLSKAPETS FÖRHISTORIA.

“MUSIKALISK JOURNAL FÖR BOLAGET PÅ DJURGÅRDEN,
ÅREN 1823—32.”

ETT HUNDRAÅRSMINNE FRÅN EN BÄNBRYTANDE VERKSAMHET
I KAMMARMUSIKENS TJÄNST.

Uti Mazerska kvartettsällskapets (i Stockholm) notskåp finnes förvarad en vördig gammal bok, som på sin ytterpärm bär den tryckta inskriptionen: *Musikalisk Journal för Bolaget på Djurgården åren 1823—32.*

För sällskapet äger denna Journal sitt särskilda intresse, då sällskapet med rätta kan leda sin härkomst ur sagda Bolag, enär såsom känt är, det var några av de ledande krafterna i Bolaget, vilka sedermera togo ledningen i det år 1849 bildade sällskap för kammarmusik, som fick bära namnet Mazerska Kvartettsällskapet.

Men Journalen är av betydelse långt därutöver för belysande av en gren av musiken, k a m m a r m u s i k e n, sådan, som den bedrevs för 100 år sedan inom intresserad kretsar i Stockholm. Anteckningarna i Journalen äro förda med ganska stor noggrannhet och ännu fullt läsliga, trots det, att bokstäver och siffror hava över sig denna blekta, gula färgton, som åldern ger åt gamla dokument och gör dem så stämningsfulla. När man tar sig före, att närmare granska ett sådant gammalt manuskript, erinrar man sig Goethes ord: »Nichts ist Zarter als die Vergangenheit. Rühre sie an wie ein glühend Eisen!»! Det är en förgången generation, som passerar revy för ett yngre, av samma kärlek till musiken genomträngt släkte — de förgättna namnen leva upp, såsom de förtjänat att ihågkommas och hedras av oss i musikens helgedom nu verkande konstnärer och amatörer.

Det var en varm musikvän och diletant, Johan Mazer (1790—1847), som bildade det s. k. Bolaget på Djurgården. I hans hem i Stockholm gjordes mycket musik under vinterns lopp, men han ville icke låta sommarmånaderna ligga obegagnade, utan tvärtom utnyttja dem till det yttersta, något varom Journalen bär vittne. Mazer hade en sommarbostad på Djurgården, belägen mellan det då existerande »Franska Vårdshuset» och Weylandts villa. Djurgården var på den tiden en kär sommarvistelse, riktigt »landet», och därute samlade Mazer de musikaliska krafterna — hovkapellister och amatörer, vilka antingen icke hade tillfälle att under sina ferier göra dyrbara sommarresor eller ock voro bundna i staden av sin tjänst. För dessa blev nu Djurgården en rekreatiionsplats med Mazer som värd — och en god sådan! Från vintrarnas sammankomster föreligga inga kända anteckningar, utan det är endast från sommararbetet på Djurgården vi äga Journalens vittnesbörd.

Låt oss följa denna dagbok år efter år. Första bolagsstämman, om vi så få kalla den, hölls den 1 juni 1823, och sedan samlades herrar musici och amatörer så gott som dagligen under denna månad för att fortsätta under juli och augusti, dock icke så ihärdigt som under juni. Den 3 september avslutades första årets sommarkampanj under vilken 171 nummer spelades på 59 dagar! En god start.

Påföljande år började man redan den 29 april och slutade först den 12 september med ett resultat av 162 nummer på 50 seancer. År 1825 var man färdig till aktion redan den 27 april och flyttade till staden den 10 september, med ett resultat, som visade på 33 arbetsdagar och 108 nummer.

1826 omfattade tiden 29 april—23 augusti, men under denna jämförelsevis korta sejour på 37 dagar medhunnos dock icke mindre än 128 verk.

År 1827 var rikt flödande. Redan vid årets första speldag gjordes 12 (!) kompositioner och vid därpå följande 49 »stämmor» växte nummerstyrkan med 149.

Vad som blev anledning till att man år 1828 ej kom igång förrän den 16 juli är obekant. Den 6 september ryckte truppen ut efter att hava genomarbetat 98 nummer på 28 speldagar.

En dag under denna sommar, Josephinædagen den 21 augusti, var tydligen helt festlig. Då samlades hos Mazer 32 sångare, vilka under directeur F. Preumayr's (1782—1853; hovkapellet och

Svea livgarde) ledning utförde chörverk av Weber, Call, Beethoven m. fl. Utom denna talrika sångarskara voro en mängd åhörare inbjudna. Journalen meddelar, att en mängd voro till denna sångarfest »stemde», men ej »presentes». Räknar man nu efter skulle 52 gäster deltagit i denna sångarfest. Med kännedom om tidens seder kan man vara förvissad, att varken exekutorer eller åhörare behövde sakna välfägnad i rikligt mått! Det anmärkes litet spetsigt att en herr »S. tre gånger föll i sina egna plantager», vad nu detta kan betyda! — Det torde icke erbjuda något av särskilt intresse att här uppräknat »presentes» och »non presentes», varföre vi förbigå namnen på de inbjudna.

Under år 1829 möttes man den 21 juni och åtskildes den 13 september efter en lagom ansträngande »sommarvila» med 85 nummer spelade på 25 dagar.

Från 1830 anteckna vi 42 sammanträden med 55 kompositioner under tiden 30 maj till och med den 1 september.

1831 börjar bolaget tydligen att »avveckla». Man träffas först den 3 juli och avslutar samvaron den 11 september efter att hava producerat endast 31 nummer under 8 möten. Av dessa 31 nummer kommo ej mindre än 18 på Haydn.

Journalens sista år, 1832, har en helt annan fysionomi än föregående, i det att stråkarna, som förut varit så gott som allena härskande, nu få lämna stor plats för pianot med herr Schwenke vid klaviaturen.

På 26 sammankomster fr. d. 13 maj t. o. m. den 2 augusti utföras 77 nummer, dels för stråkar, dels för piano med stråkar och dels för pianosolo ur dåtida litteratur för detta instrument: konserter, sonater och fantasier av numera så gott som glömda skribenter ss. Kalkbrenner, Hummel, Herold, Moscheles, Reissiger, för att nu ej tala om herr Schwenke själv. Den 15 juli avlade herr S. ett kraftprov med 23 (!) nummer, därav 13 för pianosolo. Dock — stråkarna fingo i alla fall *sista* ordet vid *sista* årets *sista* sammankomst; pianisten hade tydligen fått rymma fältet, och Mazer och hans kumpaner, dessa kammarmusikens urbota dyrkare, återtogo väldet, som jag föreställer mig med en suck av lättnad, och slog slutackordet med en Mozartkvintett. Endast tvenne pianister, utom S. finnas namngivna, med van Boom och Lindblad, vilken senare föredrog egna kompositioner.

Vad beträffar sång förekommer sådan en och annan gång.

Förutom redan omtalade körverk omväxlade män med trior eller kvartetter av Kuhlau, Fiorillo eller du Puy, Mazer var själv sångare liksom flera av de i kvartetterna medspelande.

Överblicka vi bolagets verksamhet under nioårsperioden, visar den på ett antal av 358 sammankomster och mellan 1,100 och 1,200 nummer — exakt kan siffran icke uppgivas då journalen här och var lämnar svävande beteckningar. Det är ju ett stort arbete, som här medlagts av frivilliga krafter, och det saknar med all visshet sitt motstycke i vårt land — kanske även i andra — allt intill den dag som är.

Betydelsen av denna verksamhet för befrämjande av musik-kulturen ligger, som helt naturligt är, dock icke i *kvantiteten* utan i *kvaliteten*, och det är till denna frågas besvarande vår journal lämnar sitt viktigaste bidrag.

Av personalförteckningen kan man finna, att de flesta medverkande varit diletanter. Även när artister spelat med hava dock alltid amatörer sekunderat och varit i majoriteten.

En ensemble, som uteslutande är sammansatt av diletanter har ju alltid sin begränsning, om ej ur annan, så dock ur rent teknisk synpunkt. Likvisst måste man, beträffande Mazers vänner ur amatörernas led, draga den bestämda slutsatsen, att han känt sina Pappenheimare och endast utvalt de bästa som funnits att tillgå. Så t. ex. spelade överinspektoren Falkenholm primstämman i en så svår kvartett som Beethovens op. 132, t. o. m. när den gjordes för första gången i sällskapet, och den lika fordrande cellostämman sköttes av borgmästaren Björck; mellanstämmorna likaledes av amatörer.

Jag har särskilt namngivit dessa båda män, därför att de blevo förgrundsfigurer i det sedermera bildade Mazerska kvartettsällskapet, vilket har dessa musikvänner att tacka för, att det över huvud kom till, om man får tro en gängse tradition. Sällskapet gick till en början rent av under namnet »Falkenholmska Kvartetten» — så stor personlig prägel visste F. att sätta på den gryende plantan.

Med kännedom om såväl Falkenholms som Björcks stora fordringar, i första rummet på sig själva, kan man vara övertygad om, att de förekommande musikprestationerna varit så goda, som av amatörer kan begäras. När så någon kostnär, en Berwald eller en Beer, de båda konsertmästarna, eller en cellist, sådan som Gehrman, blandade sig i leken, blev det högtid.

Vi komma så in på frågan om *vad* som har spelats. Här skola bolagsmännen alltså visa oss sin smak och böjelse.

Som ett litet exempel, först på formen för anteckningarna, taga vi ett stickprov ur Journalen.

År	Dag	N:o		De spelande
1825	Maj 18	72	Quartett af Haydn	Stahre, Mazer, Grubb, de Broen
1825	Maj 18	182	Quartett af Beethoven	De Broen, Stahre, Grubb, Bergman

Och så fortgår det, som sagt, genom hela dagboken. Nummerkolumnen visar på Mazers katalogisering. Tack vare den lyckliga omständighet, att musikaliska akademien fått Mazers rikhaltiga samling av musikalier i arv, har det varit möjligt att ställa en stor del kompositioner på deras respektive platser i Peters eller Köchels numreringar. Journalens nyckel är alltså funnen. Det är ett verkligt nöje att få i sina händer de Mazerska partituren eller de tematiska förteckningarna, väl vårdade och bundna som de äro i sina, århundraden trotsande, eleganta helfranska band. Där Mazer icke haft tillgång på tryckta partitur har han låtit helt prydligt utskriva sådana. Inför dessa *synbara* bevis på M:s kärlek för musiken må man buga sig helt ödmjukt och tacksamt hylla hans minne. — Vi börja vår granskning med HAYDNS kvartetter (i Peters numrering).

12	gånger	har	spelats	nr 44.
10	»	hava	»	nr 47 o. 24 (vardera).
9	»	»	»	» 70 o. 49.
8	»	»	»	» 11, 14, 43.
7	»	»	»	» 21, 45, 46.
6	»	»	»	» 12, 19, 23, 26, 38, 41, 42, 48.
5	»	»	»	» 13, 16, 27, 30, 33, 35, 36, 40.
4	»	»	»	» 5, 21, 22, 31, 34, 37, 51.
3	»	»	»	» 2, 9, 18, 25, 28, 29, 32, 52, 72, 74.
2	»	»	»	» 1, 6, 8, 17, 39, 50, 58, 65, 71, 82, 83.
1	»	»	»	» 7, 10, 64, 62, 66, 73, 75.

Inalles hava alltså 62 av Haydns 83 kvartetter utförts 270 gånger, det högsta antal någon kompositör uppnått. Dessutom spelades vid olika tillfällen i arrangemang för stråkar: 1 gång

nummer ur Årstiderna, 7 gånger symfonier och 5 ggr trior, Haydn var skötebarnet och så skall han säkert förbliva för alla tiders amatörer-kvartettspelare, även om man får höra sådana omdömen som att »Haydn spelar man bara som en liten distraktion; — komponist i våra dagars mening kan man ju ej kalla honom». Gudskelov för det! Fader Haydn är allt för djupt rotad i musikvännernas hjärtan för att kunna blåsas bort av ombytliga vindkast.

BEETHOVEN har bidragit med följande opustal:

	utförts	Maz. kat. nr		utförts	Maz. kat. nr
Op. 18:1	7 ggr.	182	Op. 59:2	5 ggr.	189
2	13 »	183	3	9 »	190
3	8 »	184	Op. 74 (Fss)	10 »	191
4	11 »	185	Op. 130 (B)	3 »	—
5	4 »	186	Op. 132 (a)	1 »	—
6	5 »	187	Op. 133 (fug.)	1 »	—
Op. 59:1	4 »	188	Op. 135 (F.)	1 »	—

Sammanlagt: 82 gånger för mästarnas mästare!

Som synes har G-dur-kvartetten, och, därefter, den i c-moll spelats mest, något som ju var att vänta. Men mera märkligt är, att en så pass svår kvartett som Ess-dur, op. 74, kommit så högt på listan före de mera lättspelade av opus 18, som nr 1, 3, 5 och 6 äro.

Bekant är, huru Beethovens sista kvartetter emottogs i hans hemland, när de först framkommo. Våra Djurgårdsvänner följde säkerligen händelsernas förlopp och voro högt spända på att få själva pröva och döma; de handlade påtagligen raskt, ty knappt hade dessa Beethovens sista opustal lämnat trycket förrän de funno sin väg till Bolaget och där genomgingos, utom op. 127 och op. 131; men det tyckes endast varit en, op. 130, som ansågs böra upptagas till mera ingående bekantskap. För övrigt lägger man märke till, att op. 95 från B:s tidigare period saknas, men troligt är, att *alla* Beethovens kvartetter spelats i Mazers hem i staden, och att det kanske är en ren tillfällighet, att man gått förbi de 3 här omnämnda opustalen under sommarkampagnerna.

Den föreställning man synes haft i våra musikkretsar, att Beethovens sista kammmusikverk varit okända, eller så gott som, av generationen före vår, är genom dessa Journalens upp-

lysningar fullständigt hävd, då t. o. m. 1827 års män redan hade spelat dem.

Förutom kvartetterna gjordes kvintetter, dels i original, dels i arrangemang för kvintett och sextett, såsom Ouvertyrerna till Coriolanus, Egmont, Leonora; även förekommo i enahanda besättning ett par av B:s symfonier och flera av hans pianosonater. I trioform utfördes 8 nummer, om piano- eller stråktrior framgår icke av anteckningarna.

Violinsonaterna spelades med herr Schwenke i pianostämman.

MOZART.

Kvartetter.

G-dur, Peters nr 12, Mazers nr 140 spelades 6 ggr.

d-moll, » » 13, » » 141 » 1 »

Ess-dur, » » 14, » » 143 » 4 »

B-dur, » » 15, » » 142 » 2 »

A-dur, » » 16, » » 144 » 6 »

C-dur, » » 17, » » 145 » 6 »

D-dur, » » 21, » » 146 » 2 »

(cellokv.)

B-dur, » » 22, » » 147 » 2 »

(cellokv.)

C-dur, » » 23 » » 148 » 2 »

(cellokv.)

Fuga (arr.) 1 »

(Köchel 546)

S:ma 32 ggr.

Kvintetter (»5 berömda«).

D-dur, Peters nr 7, Mazers nr 94 spelades 9 ggr.

g-moll, » » 6, » » 101 » 7 »

c-moll, » » 4, » » 96 » 7 »

C-dur, » » 5, » » 98 » 3 »

Ess-dur, » » 8, » » 95 » 5 »

S:ma 31 ggr.

Mozart kommer i utförande tämligen nära Beethoven om man till antalet av ovanstående lägger en del arrangemang i stråkförm, såsom Clemenza di Tito, åtskilliga nris ur Figaro, don Juan och Trollflöjten. 7 violinduetter omnämnas.

Men långt framför både Mozart och Beethoven lägger man märke till en Bolagets synnerliga favorit — en man, som nuförtiden är så gott som bortglömd: Boccherini. Ej mindre än 105 gånger har han stått på spellistan med 5 ggr trior, 4 ggr kvartetter och 96 ggr kvintetter. Den utmärkte violoncellisten Gehrman medverkan lämnar en god förklaring på, att Boccherini drevs i denna höga grad. Desslikes visste man att begagna sig av Gehrman såsom cellist i Andreas och Bernhard Rombergs kvartetter och kvintetter, konserter och solosaker, ej mindre än 89 gånger i de första två kategorierna. I konserterna ackompanjerade 4—6 stråkar.

En annan även mycket spelad kompositör var engelsmannen Onslow, numera »magasinerad». Han bidrog 56 gånger med sina kvartetter och kvintetter.

Spohr gjordes 30 gånger — huru ofta får man numera höra honom hos oss? — Viotti förekom 18, Bach 13 gånger, Dotzauer och Aspelmayr 10. — Betecknande särskilt för Falkenholm lär vara, att Mendelssohn fann nåd endast 3 gånger! Schubert saknas totalt, trots att åtskilliga av Bolagsmännen voro sångare.¹ Hade hans namn ännu ej hunnit tränga hit, eller vad kunde orsaken vara?

En förteckning på samtliga hos Mazer spelade kompositörer följer:

Aspelmayr, Abel, Albrechtsberger.

Bach, Boccherini, Beethoven, Blasius, Biörk, Beer, Braun, Bertini.

Crusell, Cremont, Corelli, Cherubini, Cambini, Dotzauer.

Fesca, Fiala, Fiorillo.

Gumlich, Garnier, Gluck, Grundén.

Haydn, Händel, Hummel, Hænsel, Henning, Hertz.

Jacoby.

Krommer, Kuhlau, Kalkbrenner.

Lindblad.

¹ Av Schuberts kamarmusik för stråkar fanns vid denna tidpunkt, som vi tro, ännu intet tillgängligt i tryck.

Mozart, Muhling, Martini, Mendelssohn, Moscheles.
Neukomm.

Piehl, Pleyel, Pær, Pergolese, Pugnani.

Ries, Romberg, A. Romberg, B. Rossini, Reicha, Rudicate, Randel, Reissiger.

Schönebeck, Spohr, Schneider, Struwe, Schmittbach, Stiasny, Schwenke.

Tartini, Thurner.

Urban.

Weber, Weiss, Webbe, Viotti.

S:ma 68 kompositörer.

En verklig brokig provkarta!

Många bland dessa namn förekomma visserligen blott en gång i journalen och hava således fått, som ett uttryck däri lyder, »hvila i frid». Andra mera »njutbara» kompositioner spelades intill högst 6 gånger.

Huru många av här uppräknade komponister känna vi nutidens barn ens till namnet? Djurgårdsherrarne hava icke varit rädda att försöka allt, vad en påtagligen därom anmodad och påpasslig lverantör velat göra dem förtrogna med — vad som ej tilltalade skrinlades; och på så sätt hava Mazer och hans medspelare banat vägen för oss efterkommande och givit goda anvisningar. Men kanske dock en eller annan av de här omnämnda kunde förtjäna att få stiga ned från de dammiga nothyllorna? Både Spohr, Boccherini och Onslow borde göras levande för någon gång — de hava spelats så ofta i gamla tider, att *något* dock ännu kunde vara njutbart för våra öron. Vem gör försöket?

Kamarmusikföreningen i Stockholm har upptagit samma spörsmål i sin inbjudan till sina årsabonnenter, och med sitt konsertprogram för sistlidne 12 februari gått från ord till handling, låt vara i den *större* formen för kamarmusik.

Det torde vara först från mitten av 1800-talet, som kamarmusiken trädde fram inför en större allmänhet. Musikkvännerna hade funnit, att denna gren ägde andliga värden, som förtjänade att bekantgöras utanför familjekretsens trånga område. Se vi på senare årtionden skola vi finna, att kamarmusiken alltmera omfattats med förståelse. En hel mängd ensembler hava bildats i de kulturbärande länderna, och vi, här hemma hava ofta kommit i åtanke med det bästa, som kontinenten haft att

i den vägen erbjuda, förutom det, att i vårt eget land sammanlutningar bildats, som spritt och sprida kännedomen om kammarmusikens bästa alster i stora delar av Sverige. Namn behövas här icke — vi känna dem. Området är dock alltjämt svårarbetat, jämfört med den stora musikens eller sångens. Så mycket tacksammare får man vara mot dem, som icke låta sig nedslås vid anblicken av tomma salonger eller inför en stundom omild kritik.

Djurgårdsjournalen lämnar en god bild av äldre tiders smakriktning inom kammarmusiken. Hurudan var då smaken för musik i allmänhet under början av 1800-talet?

Låt oss för jämförelses skull se på t. ex. ett par av operans konsertprogram under åren 1823—32.

Vid en konsert bjödes man på:

1. Ouverture — Cherubini.
2. Konsert på flöjt, spel och komp. av Guillon.
3. Aria ur Titus m. obligat basethorn.
4. Flöjtrondo — Bochs.
5. Concertouverture — Romberg.
6. Thema m. variationer, spel o. komp. av Beer.
7. Duett ur Tancred — Rossini.
8. »Stormen», lantlig scen, komp. o. exekv. på flöjt av Guillon.
9. Philomele — Panseron, sång m. obl. flöjt.

Som synes vad vi kalla ett plockprogram av renaste vatten.

Från en annan konsert på operan finna vi namnen: Mozart, Bellini, Rossini (ouv. Vilh. Tell och sångkvartett av samme), solo för oboe av Weber, Viotti.

Åtskilligt emanerar från dagens populäraste operarepertoar. Någon enda symfonikonsert finna vi icke i de genombläddrade årgångarna av Kgl. operans programsamling.

De operakomponister, som mest förekomma under samma period voro: Spohr, Mozart, Boieldieu, Rossini, Auber, Weber, Spontini, Gretry, Cherubini, Righini, du Puy, Crusell.

Likasom förhållandet är inom kammarmusiklitteraturen bjuder oss operans program på många numera glömda storheter. Och vi skulle kanske vara föga trakterade av åtskilligt, som då mottogs med förtjusning?

Andra konserter än operans förekommo säkerligen, men även dessa bjödo på program, som nutiden icke hade gillat. Tänkom

blott på 1860—70-talets bravurstycken, med vilka resande artister uppbyggde ett häpnande auditorium. Akrobatik var det, man mest beundrade — förövrigt en företeelse som, det måste vi erkänna, hängt med rätt länge!

För att efter detta lilla avsprång återvända till vår Journal återstår att uppteckna namnen på dem, som synas hava flitigast tagit del i livet på Djurgården. Bland kapellister och andra förångor ur konsinärsvärlden må nämnas: Fr. Berwald, Beer, Rommin, Megelin, Braun, Gehrman, Randel. Amatörer voro, utom värden själv: Hjertonn, Falkenholm, Biörk, Bergman, Broms, Flygarson, Grubb, Stahre, de Broen, Bergström, Forsslöf (kapellist?), Magnusson, Munthe. Räknar man så med enstaka gånger medverkande, får man en samling av bortåt 40 aktiva medlemmar av Djurgårdsbolaget (sångarna ober.). Kanske vi våga uppställa den gissningen, att detta antal ungefär representerade majoriteten av Stockholms då levande utövare av kammarmusik?

Det evigt kvinnliga var bannlyst från sammankomsterna! Blott en enda gång omtalas dock, att damer fått tillträde i de båda mamsellerna Borgmans gestalt. De två damerna voro violinister och deltog som medspelare i ett par kvartetter. — Att herrarna ville vara fullt ogenerade och ibland verkligen behövde det, kan man förstå av en och annan skämtsam anteckning i Journalen, men detta är nu »en annan historia».

Av den sammanfattning vi gjort av anteckningarna i musikjournalen får man en god bild av det förarbete, som Mazer och hans intresserade medspelare nedlagt för att bereda marken och odla smaken för den lilla fina blomman, som vi kammarmusikens vänner och utövare skatta så högt. Heder och tack äro de värda dessa män i alla tider och därför få de icke glömmas av sena generationer.

E. S.

Dem, som äro närmare intresserade av Mazerska kvartettsällskapets uppkomst och utveckling hänvisa vi till: Ett femtioårsminne, utgivet 1899 samt en senare publikation av år 1909, vilka båda skrifter finnas tillgängliga i K. musikaliska akademiens bibliotek.